

Apropå Läkarna och tidsandan 1930–1950:

Det tyska inflytandet var normgivande på hela vår kultur

Läkartidningen har publicerat en serie mycket tankeväckande artiklar på temat »Läkarna och tidsandan 1930–1950» (Läkartidningen 45, 46 och 47/99). Det avgörande i vårt bedömande i nuet av tidigare generationers ställningstagande och agerande är om vi har tillräcklig kunskap. Saknas denna kunskap kan våra bedömanden lätt förvandlas till fördömanden.

De namngivna läkare som inte längre kan svara för sina ställningstaganden under slutet av 1930-talet och början av 1940-talet var vår generations lärare. All vår grundläggande utbildning skedde med hjälp av tyska läroböcker. Vi som började skolan på 1930-talet hade som första främmande språk på schemat tyska. Det tyska inflytandet var i många avseenden normgivande vid den aktuella tidpunkten.

I sin mycket ingående och täckande bok, »Albert Speer: His Battle with Truth», utgiven 1995 (svensk översättning Nille Lindgren, »Albert Speer och sanningen», Albert Bonniers förlag, 1997) har Gitta Sereny bl a tecknat en ingående analys av bakgrunden till nazismens framväxande.

Jag fäste mig där vid en upplysning, som för mig känns nästan skrämmande. Jag citerar ur den svenska översättningen:

»Från och med den 5 oktober 1936 måste alla judar ha bokstaven J stämplat i sina pass. Skrämmande nog var detta en åtgärd som föreslogs av svenskarna – som var angelägna om att undvika en hotande invasion av judiska flyktingar – och en schweizare, den federala polischefen Heinrich Rothmund, som i sin iver att skydda den schweiziska turistnäringen ville undvika att vi-

sumtvånget för tyskar återinföras och därför tänkte ut detta enkla knep för att kontrollera judiska invandrare.»

Sverige och Schweiz i antijudisk aktion 1936!

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att notera hur stämningen inom den tyska läkarkåren var gentemot judiska kolleger i början av 1930-talet. Vid den 88:e västtyska generalförsamlingen för läkare i Travemünde i maj 1985 hade jag glädjen att tillsammans med min maka representera Sveriges läkarförbund. I min utförliga rapport till Sveriges läkarförbund – i avkortad version publicerad i Läkartidningen 38/95 sidan 3130 – berörde jag avslutningsvis det 175-årsjubileum som i anslutning till generalförsamlingen firades i Tysklands äldsta läkarförening, »Der Ärzteverein zu Lübeck».

Jag citerar ur min rapport:

»Många ännu yrkesverksamma tyska läkare har minnen från Nazi-tiden som fortfarande oroar och gnager. I den festskrift som utgavs med anledning av 175-årsjubileet i Tysklands äldsta läkarförening, »Der Ärzteverein zu Lübeck», återfinnes två kapitel kring temat »Wie war es möglich?» Det ena kapitlet heter »Fragen zum Phänomen des Nationalsozialismus», författare Dr Bern Carrière. Han gör där en historisk, vetenskaplig, politisk och psykologisk analys av hur det kom sig, att redan hösten 1933 hedervärda och snälla styrelseledamöter i Lübecks läkarförening stötte ut alla kolleger med judiskt påbrå ur föreningen.

I ett följande kapitel i historiken »Untersuchungen zur Biographie jüdischer Ärzte in Lübeck 1933–45» av Peter Delius och Ulrike Freiwald har man i detalj redogjort för varje utstött kollegas öde. Avslutningsvis påpekar dessa författare, att uteslutningen ur läkarföreningen i Lübeck verkställdes mycket snabbt hösten 1933 »ja, nach Aussage hoher Beamter aus dem Reichsarbeitsministerium ging die Ausschlusspraxis vielfach sogar über die Zielvorgaben des Ministerium hinaus».

Man diskuterar också ingående, hur

»Och vad gällde inställningen till judarna i allmänhet följde vi i vårt land på 1930-talet uppenbarligen, enligt Gitta Sereny, den allmänna europeiska inställningen.»

läkaretiken förändrades på ett sätt som ger bakgrunden till de tyska läkarnas foglighet gentemot nazisterna, inte minst med avseende på deras djupt oetiska forskning på människor. Med tanke på det stora inflytande som den tyska kulturen och den tyska vetenskapen hade på inte minst svensk medicin under 1920-, 1930- och 1940-talen, är det naturligtvis inte så märkvärdigt, att läkarkårens företrädare i Sverige under tiden före och i varje fall under den första delen av andra världskriget följde sina tyska kollegers exempel i många avseende inklusive inställningen till läkare med judisk bakgrund. Och vad gällde inställningen till judarna i allmänhet följde vi i vårt land på 1930-talet uppenbarligen, enligt Gitta Sereny, den allmänna europeiska inställningen.

Normgivande tyskt inflytande

Sammanfattningsvis: det tyska inflytande var i många avseenden normgivande vid den aktuella tidpunkten, inte bara i Norden utan i hela Europa. För den som är bevandrad i Sveriges historia från medeltiden och framåt torde det inte vara svårt att erkänna, att det tyska inflytandet på vårt lands kultur genomgående har varit mycket stort.

Referens

Der Ärzteverein zu Lübeck. 175 Jahre seiner Geschichte 1809–1984 herausgegeben von Dr Bern Carrière. Lübeck: Graphische Werkstätten GmbH, 1984: 256-71.

Författare

BERNT BLOMQUIST

privatpraktiserande läkare, Täby.